

Կանանց իրենց պարտաւորութեանցը վերայ ունեցած տգիտութիւնը, իրենց իշխանութեանը մէջըրած գեղձուժը, անոնց ամենէն գեղեցիկ և ամենէն պատուական առաւելութիւնը կորսնցնել կուտայ, այն է անոնց օգտակարութիւնը : Մատաւ՝ Պէր

նիւն . Կանանց դաստիարակութեանը ճանաչման մէջ : Էջ 10 :

Երկրի մը սովորութիւններն ու օրէնքներն ինչ որ ըլլան , հոն բարքերը 'ի կանանց կախում ունին : Կանայք թէ ընդ խանութեամբ ըլլան և թէ ազատ , միշտ կը թաղաւորեն . քանզի իրենց կարողութիւնը մեր կիրքերէն կ'առնեն : Կանայք թող ըլլան ինչ որ կ'ուզեն . մեր կուռքերը կամ մեր ընկերները . թող ըլլան սիրահար կամ գերի , կամ բեռնաբարձ անասուն . նոյն ներգործութիւնը մեր վրայ կ'ընեն , մեղան կ'ընեն ինչ որ իրենք են : Կ'երևի թէ բնութիւնը այնպէս ըրած է որ մեր իմացողութիւնը անոնց արժանապատուութենէն , մեր երջանկութիւնն ալ անոնց առաքինութենէն կախում ունենայ : Աս մշտնջենաւոր արդարութեան մը օրէնքն է . երիկ մարդը չի կրնար , առանց ինք նուաստանալու , կնիկ մարդը նուաստացնել , կնիկ մարդը բարձրացնելուն պէս ալ ինք լաւագոյն կ'ըլլայ : Պէտք է որ ժողովուրդ մը կանանց գիրկը կամ անբան անասուն ըլլայ , կամ անոնց ոտքին տակ բաղաբակիրթ : Աջուրնիս երկրագունտիս վրայ դարձնենք , մարդկային ազգին սա երկու մեծ բաժինները նկատենք . Արեւելք ու Արեւմուտք :

Հին աշխարհին կէսը առանց շարժման և առանց խորհելու խուժ բաղաբակիրթութեան բեռնը տակ մնացած է . կնիկ մարդիկ հոն գերի են . միւս կէսը դէպ 'ի հաւասարութիւն և 'ի լուսաւորութիւն կը քալէ . կնիկ մարդիկ հոն ազատ և 'ի պատուի են :

Բանի մը ամիս առաջ լրագիրներն անգղիացի բժշկի մը , որ հետաքրքրութեան համար Արեւելք պտտած էր , տուած տեղեկութիւնները հրատարակեցին : *

* Էմէ Մարգէն ասոնք երեսունը հինգ տարի առաջ դրած է : և Անգղիացի բժշկին տեղեկութիւններն ալ նոյն ժամանակին տեղեկութիւններն են : Ո՞վ կրնայ ըսել թէ ան ժամանակէն մինչև հիմա ամեն բան փոխուած չէ : Լուսաւորութիւնն ու մարդասիրութիւնը , մեղմ և արդար օրէնքներ , հիմա արեւելքի մէջ , մասնաւորապէս , Տաճկաստանի մէջ , կը թաղաւորեն : Ան ատենտան Անգղիացի բժշկին վկայութեանը հակառակ այս օրումն օրս Անգղիոյ Գահլին պէս լուսաւորեալ Գահլին մը վկայութիւններն ունին , որոնք կը հաստատեն թէ Արեւելք յառաջադիմութեան մէջ է , և տարուէ տարի դէպ 'ի երջանկութիւն յառաջ կ'երթայ :

Ի՞ժիշկը դիպուածով գերեաց վաճառանոց մը մտնելով , քսանի չափ կիսամերկ , գետնի վրայ ընկողմնած յոյն կանայք տեսաւ որոնք ծախու հանուած էին : Ասոնց մէ մէկը ծեր Պարսկի մը մտադրութիւնը իրեն ձգեց . բարբարոսը կնկան ուսերը , սրունքը , ականջները , կը շօշափէր , մանր խնամով բերանն ու պարանոցը կը զննէր , ինչպէս որ ձի մը կը զննուի . և աս հետագոտութեան տեսնը գերւոյն տէրը կնկանն աջուրներուն գեղեկցութիւնը , հասակին վայելչութիւնը և ուրիշ մանր մանր կատարելութիւնները կը գովէր , երգում կ'ընէր թէ խեղճ աղջիկը հազիւ տասուիրէք տարուան է , և կոյս է , և թէ քիչերները երազ չի տեսներ , ոչ ալ կը խորդայ : Երկայն չընենք . աս խիստ քննութենէն , բիւ մ'ալ գնոյն վրայ վիճելէ ետքը՝ գերին մարմնով և հոգով , հազար երեք հարիւր վաթսուս Քրանքի վաճառուեցաւ : Ճշմարիտ է որ աս սակարկութեան մէջ հոգին հաշուի չըմտաւ : Խեղճը , մօրը գրկին վրայ (Խալի աս Գոթային ասոնքը մօր մը աշուններուն աս ընէն ՎԷԼԼԵՐ) գրեթէ նուազեալ , արտառուչ ձայնով իր ախուր ընկերներուն օգնութիւնը կը կարգար , որոնք նոյնպէս Յունաստանի բաղքը հողէն յափշտակուած էին : Բայց աս բարբարոս երկրին մէջ սիրտերը փակուած են . օրէնքը թոյլ տուած չարեացը դէմ մարդիկ անզգայ ըրած է : Սակարկութիւնը կատարուեցաւ , և մատաղ աղջիկը գնողին ձեռքը յանձնուեցաւ : Այսպէս ան խեղճին համար անհետ եղաւ , և աշխարհիս աս մասին մէջ , բոլոր կանանց համար ալ անհետ եղած է սիրոյ և երջանկութեան ան սխրալի ապագայն զոր բնութիւնն անոնց պատրաստած է : Զգուելի՛ ոճիր . մարդկութեան դէմ յանցանք քրեական : Ո՞վ կրնայ երբէք հաւատալ , աս դժոխային տեսարանը կը կատարուի Եւրոպա , 1829ին* , Փարիզէն ու Լոնտայէն ,

* Արդէն ըսինք որ աս տեսակ բարբարոսութիւններ Արեւելքի մէջ , մասնաւորապէս Տաճկաստանի մէջ շատոնց դարձած են : Միայն մեր հեղինակը մեզի փոքր խորհրդածութիւն մը ընելու ներքէ : Կը զարմանայ թէ Եւրոպիոյ երկու երեւելի մայրաքաղաքները , ըսել կ'ուզէ Գաղիոյ և Անգղիոյ լուսաւորեալ տեղութիւններն ասանկ բարբարոսութեան մը ինչպէս կը հանդուրժեն : Բայց միթէ բուն

մարդկային ազգին աս երկու մայր քաղաքներէն, վեց հազար մղոն հեռու. և մեր աս պատմութիւնը գրած ատենը, նոյնը միայնգամայն երկրիս բնակչացը երկու երրորդին պատմութիւնն է:

Ասանկ վիճակի մը դատապարտուած կնիկ մարդն ինչ հրէշներ կը ծնանի. նուաւ տուեան, ատելութեան և թշուառութեան խառնուրդէն որպիսի ցեղ մը դուրս կ'ելլէ: Արեւելցի, ահաքու կենացդ ընկերը, ահա զաւկներուդ մայրը. դուն անկէ բեղի համար հեշտութիւն, զաւկներուդ համար սիրող սիրտ մը կրնաս պահանջել. ան ցաւաբին մարմնէն ուրիշ բան չի կրնար ելլել, եթէ ոչ բուռ և քու սերունդիդ անկածութիւնը:

Ինութիւնն ուղած է որ ճշմարիտ սէրը, ամեն զգացմանց գլխաւորն ու առաջինը, քաղաքակրթութեան մի միայն հիմն ըլլայ: Աս զգացումը, իբր մարդուն ու Աստուծոյ մէջ տեղը միջնորդութիւն մը, բոլոր մարդիկ պարզ կեանքի մը, դատարկութենէ, բարեկեցութենէ ու գազանային կիրքերէ միանգամայն ազատ կեանքի մը կը հրաւիրէ: Երկու մատաղ ամուսիններ իրարու հետ միացնող ներքին կապակցութեան մէջ՝ ամեն բան պատշաճութիւն, ամեն բան երջանկութիւն ըլլալու է: Իրիկ մարդն իր ընկերովը երջանիկ եթէ ըլլայ, իր պարտաւորութեանցը հետ կարողութիւններուն ալ աճելը կը զգայ. ինք արտաքին գործերը կը վարէ, քաղաքացւոյ պաշտօններուն հաղորդ կ'ըլլայ, երկիրները կը մշակէ կամ հայրենեացն օգտակար կ'ըլլայ: Անիկ մարդն, աւելի քաջուած, տնական գործերուն վերակացուն է. առ տնին երկանը վրայ կը տիրէ, և տանը մէջ կարգաւորութեան և առատութեան հետ ուրախութիւն կը սփռէ: Վերջապէս երկուքն ալ զիրենք նորէն ծնած կը տեսնեն սեղա-

նը բոլորող զաւկներնուն վրայ, որոնք բարի օրինակին ազդեցութեանը տակ՝ ծնողաց առաքինութիւնները մշտնջենաւորել կը խոստանան:

Շարունակելի:

* *

Հետեւալ յօդուածը ժամանակիս պարագաներէն ժողովուրդն առ կղերն և կըղերն առ ժողովուրդն ունեցած յարաբերութեանց նկատմամբ, թէ ինչ գաղափար ժողովուրդը կղերին վրայ և կղերը ժողովրդեան ինչ երեւալու հարկ ունենալը խիստ աղէկ բացատրելուն համար՝ և միանգամայն մեր աղէի բարեկամին աշխատութիւնները չ'հանելու նպատակաւ՝ ահա հոս կը դնենք:

ԲԱՀԱՆԱՅ

Ամէն մէկ գիւղին մէջ մարդ մը, որ բոլոր աշխարհքի ընտանիքէն է. քաղաքական կենաց ամենէն երեւելի գործերուն մէջ վկայ, խորհրդատու, գործակատար կը կոչեն զինքը, առանց որոյ ոչ ոք կրնայ ծնանիլ կամ մեռնիլ, որնոր մարդս իւր մօրը գրկէն կ'առնէ և միայն գերեզմանին մէջ ձեռքէն կը ձգէ, որ կ'օրհնէ որրանը, ամուսնութեան անկողինը, մահուան մահիճը և դագաղը: Մարդ մը, զոր պզտիկ տղաք սիրելու, պատկառելու, մեծարելու կը վարժին, որուն՝ օտարականներն անգամ Հայրանունը կուտան, որուն առջին բրիստոնեայները իրենց անկեղծ խոստովանութիւննին կ'ընեն և գաղտնապէս արտասուք կը թափեն. մարդ մը որ կը մխիթարէ թէ հոգեւոր և թէ՛ մարմնաւոր թշուառութեանց մէջ ինկողները և հարստութեան ու աղքատութեան միջնորդ է, որուն դուռը կը բաղխեն հարուստն ու աղքատը, հարուստը գաղտնի ողորմութիւն տալու համար, իսկ աղքատը՝ առանց ամաչելու՝ զայն ընդունելու համար. որ ոչ մէկ ընկերական վիճակէն ըլլալով ամէն աստիճանի հաւասարապէս կը վերաբերի. ստորին կարգերուն իր աղքատ կեանքովը և շատ անգամ ան-

ան մայրաքաղաքներէն մէկուն կամ մէկալին մէջ՝ չկան առանկ աստիճանի և վիճակի մարդիկ որոնք տաճկաստանի մէջ գերի կոչուածներուն թշուառութիւնէն աւելի մեծ և սոսկալի թշուառութեանց մատնուած ըլլան, դաս մը մարդիկ՝ որոնց վիճակին լաւութեանը դարման տանելու օրէնքը բնաւ չի խորհրդ:

նրան ծննդեամբը . բարձրագոյն դասերուն կրթութեամբ՝ ուսմամբ և բարձրութեամբ գրացմանց՝ զոր մարդասէր կրօնք մը կ'ազդէ և կը պատուիրէ . մարդ մը վերջապէս որ ամէն բան գիտէ և ամէն բան ըսելու իրաւունք ունի . որուն խօսքը կ'իջնայ բարձրէն մտաց և սրտից վրայ , երկնային պաշտաման մը իշխանութեամբը և կատարեալ հաւատքի մը տուած զօրութիւնը :

Այս մարդը, վերջապէս, քահանայն է , ոչ որ կրնայ անոր չափ բարիք կամ չարիք ընել թէ որ իրեն ընկերական բարձր պաշտօնը կատարէ՝ կամ չ'ճանչնայ :

Իբրեւ բարոյագէտ , քահանային գործը զարմանալի է : Քրիստոնէութիւնը երկնային փիլիսոփայութիւն մըն է երկու կերպով գրուած՝ մէյ մը՝ իբրեւ պատմութիւն , Քրիստոսի կենացը ու մահուանը մէջ . մէյ մալ իբրեւ պատուէր , իրեն աշխարհիս տրուած վսեմ վարդապետութեանցը համար : Քրիստոնէութեան այս երկու խօսքերը , պատուէրն ու օրինակը , Նոր կտակարանին կամ Աւետարանին մէջ բովանդակեալ են : Քահանայն պարտի միշտ ձեռքը ունենալ զայն , ինչպէս աչքին և սրտին մէջ : Բարի քահանայ մը այս երկնային մատենին կենդանի մեկնութիւնն է :

Այս մատենիս խորհրդաւոր խօսքերէն ամէն մէկը գործնական և ընկերական իմաստ մը կը պարունակէ , որ մարդոյս վարքը կը լուսաւորէ և կուղղէ : Չկայ քաղաքագիտական կամ բարոյական ճշմարտութիւն մը որ սերմ չունենայ Աւետարանին մէկ տունին մէջ : Բոլոր արդի փիլիսոփայները անոր մէկ տունը միայն մեկնեցին և յետոյ մոռցան : Մարդասիրութիւնը ծնած է իրեն միակ և առաջին պատուէրէն՝ որ է սէր : Ազատութիւնը աշխարհիս մէջ անոր քայլերուն վրայէն գընաց , և անարգ ծառայութիւն մը չկրցաւ կենալ իրեն լոյսին առջին : Քաղաքական հաւասարութիւնը ծնած է իրեն մեզի պատուիրած հաւասարութենէն և Աստուծոյ առաջին եղբայրութենէն . օրէնքն քաղցրացան տմարդի սովորութիւնները ջնջուեցան , շրջութայնները խորտակուեցան : Որչափ որ իրեն

խօսքը թնդաց դարերու մէջ , այնչափ ալ բռնաւորութիւն մը կամ մոլորութիւն մը կործանեց և կրնանք ըսել որ բոլոր աշխարհք իր օրէնքներովը , իր ընթացքովը իր յոստերովը միայն արդի քաղաքականութեան մէջ աւելի կամ պակաս մարմնացած աւետարանական բանն է :

Ուրեմն քահանայն՝ բոլոր իմացականութիւնը , իրաւունքը , քաղաքականութիւնը և քաղաքակրթութիւնը ձեռքը ունեցած կ'ըլլայ՝ երբոր Աւետարանը կը բռնէ , միայն պէտք է անոր բանալ զայն , կարդալ և իւր բոլորովը թափել լուսոյ և կատարելութեան դանձր՝ որուն բանալին Նախասնամութիւնը իրեն տուած է :

Բայց Քրիստոսի պէս պէտք է որ իր պատուէրները կրկին ըլլան , բանիւ և գործով , որչափ որ մարդկային բնութիւնը ներէ՝ իրեն կեանքը տուած վարդապետութեանցը զգալի բացատրութիւնը ըլլայ , կենդանի խօսք : Եկեղեցին աւելի զինքը օրինակ դրած է քան թէ պատգաւ . կրնայ ըլլալ որ իրմէ խօսք պակսի եթէ բնութիւնը խօսելու ձիրք չէ տուած իրեն , բայց ամենուն լսելի եղող խօսքը իր կեանքն է , չկայ մարդկային լեզու մը որ առաքինութեան պէս համոզիչ և ճարտարաբան ըլլայ :

Նաեւ քահանայն իր խորհրդոցը և գրութեան բարիքներուն իր հոգեւոր մատակարարն է : Այս պաշտօնին նկատմամբ իրեն պարտքերը ամէն ուրիշ տեսչութեան , պարտուցը կը նմանին , իր գործը մարդոց հետ է , պէտք է որ զանոնք ճանչնայ : Մարդկային կրից կը դպչի , պէտք է փափուկ և սուրբ ձեռք մը ունենայ և միշտ խոհեմութեամբ ու չափով լցուած : Իրեն առանձնաշնորհութեանց մէջ ունի սխալմունքներ , զղջումներ , թշուառութիւններ և մարդկութեան չքաւորութիւններ . պէտք է որ սիրտը համբերութեամբ , ողորմածութեամբ , հեղութեամբ , կարեկցութեամբ և ներողութեամբ լեցուն և զեղուն ըլլայ : Իր դուռը միշտ բաց ըլլալու է զինքը արթնցնողներուն , ճրագը միշտ վառուած , գաւազանը ձեռքին տակ : Ոչ

հեռաւորութեան, ոչ եղանակի, ոչ հիւանդութեան, ոչ ջերմութեան և ոչ ցուրտի պէտք է նայի, եթէ վերաւորեալին իւղ տանիլ, յանցաւորին ներումն շնորհել, և կամ մեռնողին իր Աստուածը տալ պէտք ըլլայ: Իրեն առջին, ինչպէս որ Աստուծոյ առջին ալ, հարուստը, աղքատը, մեծը, պղտիկը, իրարմէ վատել չպիտի ըլլայ, հապա պէտք է որ խնամէ յուսոյ և թըշուառութեանց եղբարքը:

Իբրեւ մարդ՝ քահանայն ունինաւ պարզապէս մարդկային քանի մը պարտքեր զոր պէտք է ունենայ բարի համբաւ ստանալու համար, քաղաքական և ընտանեկան կենաց այն շնորհքովը, որ իբրեւ իր առաքինութեան ուղի հոգովն է: Եկեղեցւոյն հովանիին տակը խոնարհ խուցին մէջ քաշուած հաղիւ երբեք պէտք է դուրս ելնէ. ներեալ է անոր ունենալու այգի մը, պարտեզ մը, պղտիկ դաշտ մը, զորս ինքը անձամբ մշակէ, հոն սնուցանելու, ընտանի, զուարճալի կամ օգտակար կենդանիներ, կով, այծ, ոչխարներ, աղաւնի, երգեցող թռչուններ, մանաւանդ շուն՝ այն կենդանի կարասին խրճիթին, այն բարեկամը անոնց համար որ աշխարհքէս մոռցուած են, պէտք ունին մէկէ մը սիրուելու: Քահանայն պէտք է որ քիչ անգամ հեռանայ լուռէ, աշխատութեան, խաղաղութեան ապաստանարանէն, մերձակայ աղմկալից ընկերութեանց մէջ մտնելու համար, միայն երեւելի առիթ մը ունեցած ատեն պէտք է որ աշխարհային մարդոց հետ իրեն շրթունքը թաթախէ չքեղ հիւրնկալութեան մը գաւաթին մէջ. կենացը մնացած մասը տաճարին մէջը անցընելու է և տղոց մէջն ալ որոնց սովորեցնէ քրիստոնէական վարդապետութիւնը, այս գերագոյն փիլիսոփայութիւնը՝ ռամկական գրեւոր, երկնային իմաստութեան մը այբուբենը, գրոց մէջը ծանր ուսմամբ, որն որ միայնակեցին մեռեալ ընկերութիւնն է: Իրիկունը երբոր ժամակոչը եկեղեցւոյն բանալիները առնէ, երբոր Սրբուհի կուսին աղօթքը կարդալու ժամանակը գիւղին զանգակը խմացընէ, կրնայ տեսնուիլ երբեմն քահա-

նայն ժամագիրքը ձեռքը, թէ իր այգեստանին խնձորենիներուն տակը, թէ լեռանը բարձր ճամբայներուն մէջը դաշտօրէից անոյշ և կրօնական հօտը շնչելը, և օրուան մէջ վաստակած հանգստութիւնը վայելելը երբեմն կենալը սրբազան քերթուածներէն տուն մը կարդալու համար, երբեմն դիտելը երկինք, ձորոյն հորիզոնը, և դանդաղաբայլ վար իջնալը բնութենեալ և իւր Արարչին սուրբ և հեշտալից նկատմամբ:

Ահա իւր կեանքն ու զուարճութիւնը, մաղերը կը ձերմըկնան, ձեռքերը կը դողդոջեն սկիհը վերցուցած ատենը, անգործայն ալ չը լեցընէր սրբալայրը, բայց դեռ կը թնդայ իր հօտին սրտին մէջ, կը մեռնի, աննշան քար մը գերեզմանատան մը մէջ իրեն տեղը կը ցուցընէ եկեղեցւոյն դրանը մօտ: Ահա կեանք մը որ անցաւ: Ահա իսպառ մոռցուած մարդ մը, բայց այս մարդը յաւիտեանականութեան մէջ հանգչելու դացած է ուր որ առաջ իւր հողին կապրէր, և ինչ աղէկութիւն որ հնար էր՝ ըրաւ այս աշխարհիս մէջ: Անմահ վարդապետութիւն մը շարունակեց, հաւատոյ և առաքինութեան անվերջ շղթայի մը օղակներէն մէկը եղաւ և թողուց ապագայ սերնդոց հաւատք մը, օրէնք մը, Աճ մը:

Յ. Թերսանեան

Ահ, որչափ գեղեցիկ և զմայելի վիճակ, որ քրիստոնէական սկզբամբ ուռճացեալ սիրտ՝ այդ սքանչելի վիճակի պաշտօնէին նախանձող՝ և Աստուծոյ անանկ մէկ՝ պաշտօնեայն սրտի մօտը պատուելու պարտականութիւնը չզգար... Այս վիճակն ունի արդեօք արդի կղերն և այդու ակնածութեամբ ժողովուրդը զինքը կը յարգէ... այս հարցման պատասխանը և անոր վրայ լուրջ խորհրդածութեան աչք մը արձրկելը առ այժմ մեր անձնանուէր կղերին թողլով ուրիշ անգամ մեր կարծիքն այս մասին ազատաբար հաղորդել կը խոստանանք...

ԺԻՆ ՊԼԱՍ

Տես թիւ 29.

Տօն Ալվար զիս իրեն հետ երթալու յառաջադրուածեան մէջ հաստատուեն տեսնելով, յանկարծ խօսքը փոխեց, և աւելի դո՛հ դիմօք. Տիկին, ըսաւ, քեզ աս զգացմանց մէջ տեսնել ինծի որչափ ուրախութիւն է : Ո՛հ, որովհետեւ իս այսչափ կը սիրես մինչև իմ թշուառութիւնս գտնուած բարեբախտ վիճակիդ նախամեծար ընել, օ՛ն, Պէտանկոս երթանք, որ յալիչիոյ թաղաւորութեանը ներքին կողմն է : Հոն անքոյթ եւ ապահով կրնանք ըլլալ : Դժբախդութիւններս իս բոլոր ինչքէս ըրին, բայց բարեկամներս կորուսանել տալ չկրցան :

Հաւատարիմ բարեկամներ ունիմ, անոնց հետ քեզ հետս առնելու տանելու կարող եմ : Ասոնց օգնականութեամբը ջամորայի մէջ կառք մը և անդրուար պատրաստած եմ, ջորի և ձիան. երեք բաժ կալիչիացի ինծի ընկեր, ամեն մէկը սպասադէն վառուած, Բօտիլլա գեղը հրամաններուս կազմ և պատրաստ են : Տօն Ամպրոզիոն հոս չէ. աս պատեհ ժամը չկորսնցրնենք. երթամ կառքն ու անդրուարը մինչև դղեկիս դուռը բերել տամ, ու անմիջապէս հեծնելով մեկնինք : Հաւանեցայ : Տօն Ալվար իսկ և իսկ Բիտիլլա գնաց, և բիչ մը ետքը, իր երեք հեծելովը գալով նախշտներուս մէջէն իս առաւ, որոնք աս չուժան պատճառը չզիտնալով՝ ահաբեկ ցրուեցան : Մինակ ինէս գործը գիտեր, բայց հետ գալ չուզեց, քանզի Տօն Ամպրոզիոյին սենեկապետներէն մէկը կը սիրէր. աս կը ցուցնէ թէ մարդուս ամենէն հաւատարիմ սպասաւորն անգամ սիրոյ թելադրութենէն ազատ չէ :

Այսպէս Տօն Ալվարին հետ կառքը մտայ. մինակ լաթերս ու երկրորդ ամուսնութենէս առաջ ունեցած գոհարեղէններս հետ առի. Մարգիզին տուածներէն բան մը առնել չուզեցի : Կալիչիոյ թաղաւորութեան ճամբան բռնեցինք, բայց չէինք գիտեր թէ արդեօք յաջողութեամբ մեր դէմ դրած տեղը պիտի հասնինք : Յիրաւի կը կասկա-

ծէինք թէ դուցէ Տօն Ամպրոզիոյ, ՚ի դարձին, բազմութեամբ հետամուտ ըլլալով մեր վրայ հասնի : Սակայն երկու օր անընդհատ գացինք, մեր ետեւէն ձիաւոր մ'անգամ չերեցաւ. կը յուսայինք թէ երրորդ օրն ալ այնպէս կ'անցնենք, և արդէն հանդարտ սրտով կը խօսէինք : Տօն Ալվար անտխուր դէպքը կը պատմէր որ իր մեռած համբաւութիւնն պատճառ տուած էր, և թէ ինչպէս հինգ տարի ետքը ազատութիւն գտած էր : Աս միջոցին էր որ երեկ, լէոնի ճամբուն վրայ, գողերուն, հանդիպեցանք որոնց հետ դուն էիր : Գողերուն սպաննածը Տօն Ալվարն էր, իր մարդերովը, և նոյն Տօն Ալվարն է որ արդ, ինչպէս կը տեսնես, ինծի աս արտասուքը թափել կուտայ :

ԺԻՆ ՊԼԱՍ

ԴԼՈՒԽ ԺԲ

Յաւալի դէպք մը ԺԻՆ ՊԼԱՍին ու Գիլի
նոջը խօսակցութիւնը ի՛նչ դէպքէ :

Տիկինը պատմութիւնը լմնցնելէն ետքը յարաստուս լուծաւ : Չինքը սփոփելու համար Սենեգայի ոճով մխիթարական խօսքերու փորձ ընել չուզեցի, մանաւանդ թէ թողուցի որ փղձկելով՝ սրտին հառաչանքը դուրս տար : Եւ որովհետեւ տառապեալ սրտերու կարեկից ըլլալը բնական է, մանաւանդ երբ վշտացեալը փափուկ անձ մըն է. ես ալ գրեթէ հետը կուլայի : Պիտի հարցնէի թէ գտնուած պարագային մէջ ինչ ընել կը խորհի, թերեւս ասոր վրայ ինէ խորհուրդ պիտի խնդրէր, բայց մեր խօսակցութիւնը ցաւալի դէպքով մը ընդհատեցաւ : Պանդոկին մէջ աղմուկի մը ձայն լսեցինք. աղմուկ մը՝ որ ակամայ կամօք մեր ուշադրութիւնը գրաւեց : Ոստիկանութիւնը կողմէն երեւելի պաշտօնակալի մը գալուստն էր աղմկին պատճառը, մանաւանդ որ պաշտօնակալը շատ մը նուիրակով ու վարդաւորներով պանդոկը մտած էր. և յանկարծ ամենը մէկէն մեր սենեակը մտան : Երիտասարդ մը որ պաշտօնակալին առաջնորդ եղած կը թուէր, նախ ինծի մօտեցաւ և սկսաւ հագած հանդերձներս մանր դիտել :

Երկար զննութեան հարկ չմնաց. Սուրբ Յակոբ վկայ, գոչեց, առ կրկնոցը իմէ. կրկնոցին իմա ըլլալը այնպէս դիւրաւ կը ճանչնամ, ինչպէս որ ձին իմա ըլլալը ճանչցայ. ուստի, Տէր պաշտօնակալ, — կը խընդրեմ որ առանց դանդաղելու աս երիտասարդը՝ ձերբակալ ըլլայ. և ամենեւին չեմ վարանիր ըսելու թէ պատրաստ եմ անոր պատուոյն հատուցում ընելու, եթէ ամբաստանութիւնս սխալ է: Մանաւանդ թէ վստահութեամբ կ'ըսեմ թէ աս երիտասարդն ան գողերէն մէկն է որոնք աս երկրին մէջ ծածուկ ապաստանարան մը ունին:

Աս խօսքերը լսելով, իսկոյն իմացայ թէ իս ամբաստանողն ան ազնուականն է՝ զոր մերաւազակները մերկացուցած էին, և թէ դժբախտութեամբ հագած հանդերձներս ու ձին անորն էին. զարհուրելով շփոթեցայ մնացի: Պաշտօնակալը որ, իբրեւ ուստիկան, իմ շփոթութեանս աղէկ մեկնութիւն չէր կրնար տալ, այլ հարկաւ կասկածելի պիտի համարէր, խորհեցաւ որ ամբաստանութիւնն առանց հիման չէր, և համարելով ևս թէ տիկինն ալ ինծի գործակից կամ արբանեակս է. երկուքս ալ ուրոյն ուրոյն բանտ դնել տուաւ: Պաշտօնակալը որ միանգամայն դատաւոր էր, չարադէմ մէկը չէր, այլ մանաւանդ քաղցր և զուարթ էր. բայց թէ արդեօք ազնիւ մէկն էր, ան Աճ գիտէ. բանտ մտնելուս պէս՝ դատաւորն ու երկու հարցումփորձի դպիր եկան. զուարթութեամբ ներս մտան. կարծէս թէ դուշակած էին թէ իրենց աղէկ աւար կայ: Աս մարդիկը բարի սովորութի մը ունին. ան չմոռցան. այսինքն՝ իսկ և իսկ սկսան վրաս որոնել. ձեռուքնին գրպաններս, ծոցս տանելով՝ ամեն մէկ անգամուն լի ափով ստակ դուրս կը հանէին. և քանի կը հանէին, ուրախութիւնն ալ այնչափ աչուրնեղուն մէջ երթալով կը փայլէր: Մանաւանդ դատաւորը, կրնամ ըսել թէ խելքը գլխէն գնաց, և արդարեւ ինչ անակնկալ եկամուտ աս պարոններուն համար, թերեւս կեանքերնուն մէջ ասանկ որս մը ըրած չէին: Որդեակ, ըսաւ դատաւորը հեշտ ձայնով մը, մենք մեր պարտքը կը կա-

տարենք. բայց մի վախնար, եթէ յանցաւոր չես բեզի վնաս չըլլար: Վնաս չըլլար ըսաւ, բայց կամաց կամաց ծոցերս պարպուեցան. գողերուն չառածն ալ ասոնք առին, այսինքն հօրեղբօրս տուած քառասուն տուգադը: Այսչափով ալ գոհ չեղան. ժլատաբար անխոնջ ձեռուքներով գլխէս մինչև ոտքս իս կը զննէին ու կը զննէին. իս ամեն դի դարձուցին, վերջապէս մերկացուցին, տեսնելու համար թէ արդեօք միս ու շապկիս մէջ տեղը պահած ստակ ունիմ: Արծեմ թէ, եթէ կարելի ըլլար, փորս ալ կը բանային, որ տեսնեն թէ ստակ պահած եմ: Այսպէս երկիւղածութեամբ իրենց պաշտօնը կատարելէն ետքը, դատաւորը սկսաւ հարցումփորձ ընել. ես ալ մի ըստ միովէ բոլոր եղածները պատմեցի: Դպիրները պատմութիւնս գրի կ'առնէին. վերջապէս ստակներս առնելէ, իս ալ մերկ յարդի վրայ թող տալէն ետքը՝ իր մարդիկն առնելով մեկնեցաւ:

Երբ զիս մինակ և անինչ տեսայ, գոչեցի. Ա՛յ կեանք, լի՛ այլանդակ պատահարներով ու ձախորդութեամբք: Օվիէտոյէն ելած օրէս մինչև ցայսօր ձախորդութենէ ուրիշ բան չտեսայ. մէկ վտանգէ հագիւ կ'ազատիմ. ուրիշի մը մէջ կ'իյնամ: Աս քաղաքն եկած ատենս, ո՛րչափ հեռու էի խորհելէ թէ՛ դատաւորին հետ ծանօթութիւն պիտի ունենամ: Աս սնոտի խորհրդածութիւններով, հանեցի անիծեալ վերարկուն և մնացած հանդերձներս որ գլխուս աս փորձալքը բերին, յետոյ ինքը զինքս քաջալեւութեան յորդորելով մտքէս կ'ըսէի. Ժիւ Պլաս, մի վհատիր, որդեակ. մտածէ որ աս նեղութեան օրէն ետքն ալ երջանիկ օրեր կրնան գալ: Գետնափոր արգելանին մէջ համբերութեան դժուարին փորձն ընելէդ ետքը, կը վայլէ՞ որ հասարակ բանտի մը մէջ յուսահատ ըլլաս: Այլ, բա՛բէ, ըսի դարձեալ մտքէս, կը խաբուիմ. ասկէ ինչպէս դուրս կրնամ ելել: Ազատելու միջոցներն ինչ առին. քանզի առանց ոսկիի կալանաւոր մը, թեկը կտրուած թռուչուն մըն է:

Փոխանակ կաքաւի և նապաստակի ձա-

գու զորոնք պանդոկ եկած ատենս շահմու-
րը դնել պատուիրած էի, նկան մը սե հաց
և կուժ մը ջուր եկաւ . բանտին մէջ ան
աստիճան անօթի կը մնայի, որ երկաթ գը-
նէի, պիտի կրծէի : Տասնը հինգ օր ամբողջ
բանտը կեցայ առանց ուրիշ մարդ տեսնե-
լու բաց ՚ի բանտապետէն, որ ամեն առտու
ինձի պարէն, այսինքն կերակուրս, հաց
ու ջուր, բերելու կուգար : Բանտապետը
տեսնելուն պէս հետը խօսիլ կ'ուզէի . կը
ջանայի կենակից ըլլալ որ գոնէ բիշ մը ձանձ-
րութիւնս փարատեմ . բայց ան օրհնեալ
մարդը խօսքերուս բնաւ պատասխան չէր
տար . բերնէն խօսք մ'անգամ առնել ան-
հարին եղաւ . շատ անգամ առանց իսկ ե-
րեսս նայելու կը մտնէր կ'ելէր : Տաս-
նը վեցերորդ օրը դատաւորը գալով ըսաւ .
վերջապէս, բարեկամ, վիշտերուդ վախ-
ճանը հասաւ . ալ ուրախ եղիր, քեզի աւե-
տիս տալու եկած եմ : Քեզի հետ եղող տի-
կինը Պուրկոս տանել տուի . անոր եղած
հարցումփորձներէն իմացուեցաւ որ դուն
անմեղ ես . ուստի այսօրու ընէ կրնաս ար-
ձակուիլ, եթէ Զորեպանը որուն հետ Փան-
եաֆլորէն Գաղապէլոս եկած ես, ինչպէս
դուն ըսիր, քու այս վկայութիւնդ հաստա-
տէ : Զորեպանն Ասդորկասէ, ետեէն մարդ
յուդարկեցի պիտի գայ, եթէ անոր վկա-
յութիւնն ալ բուկինիդ համաձայն գայ,
իսկոյն քեզի ազատութիւն կը շնորհեմ :

Աս խօսքերն իս ուրախացուցին՝ արդէն
գործը կատարուած կարծեցի : Այսպէս
լաւ և կարճ դատաստանով արդարութիւն
ընելուն համար դատաւորին շնորհակալ
եղայ, հազիւ խօսքս լմնցուցած էի, ջո-
րեպանն ալ երկու վարդաւորներով հասաւ .
Իսկ և իսկ ճանչցայ . բայց դա՛հիւ Զորեպա-
նը որ անտարակոյս մախաղս կարասիներովը
ծախած էր, վախնալով թէ ստակը հատու-
ցանել կը պահանջեմ, առանց ամբջնալու
այնպէս ձեւացուց որ ով ըլլալս չի դիտեր,
և թէ խերբէք տեսած չէ : Ո՛հ, անզգամ,
գոչեցի, խոստովանէ որ կարասիներս ծա-
խեցիր . և ճշմարտութեան վկայէ : Աղէկ
նայէ, ես ան երիտասարդներէն մէկը չեմ
որոնց դուն Գաղապէլոսի աւանին մէջ

տանջանք սպառնացար, ու չարաչար վախ-
ցուցիր : Զորեպանը պատասխան տուա-
լէ, անանկ պատմութիւն մը կ'ընեմ որուն
ինք ամենեւին տեղեակ չէ . և որովհետեւ մին-
չեւ վերջը կը պնդէր թէ իս չի ճանչնար,
բանտէն ելլելս ուրիշ անգամի մնաց : Որդ-
եակ, ըսաւ Գաղապետը, կը տեսնես որ ջո-
րեպանը քու խօսքերուդ համաձայն չէ,
ուստի քեզ ազատել թէ և կը փափաքիմ,
բայց հարկ եղաւ նորէն ոչ միայն համ-
բերել, այլ և ցամաք հացի ու ջրոյ, մունջ
բանտապետին ալ տեսութեանը ժուժկա-
լել : Երբ տեսայ որ ոստիկանութեան ձի-
րաններէն պիտի չկրնամ պրծիլ, թէպէտ
բնաւ յանցաւոր չէի, սկսայ տրտմիլ և՛ հո-
գալ . աւագակներուն գետնափորը կը կա-
րօտէի : Գէթ հոն, կ'ըսէի, այնչափ ձանձ-
րութիւն չունէի որչափ աս բանտին մէջ .
գողերուն հետ կ'ուտէի կը խմէի, անոնց
հետ կը զուարճանայի, և ազատելու բաղ-
ցըր յոյս մ'աւուռնէի . ուր հիմա, թէ և ան-
մեղ եմ, կասկած ունիմ թէ ասկէ ելլելով
թիաւարութեան մատնուիմ :

Երբ անպիտի

(* *)

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

Մեծ խնդութիւն կ'զգամք բարերար-
ները գովելու առիթ մ'որ ստանանք .

Պապայեան ազնիւ գերդաստանի ընծիւղ
Անտոնիկ աղայն՝ բարերար սերնդոյ մը որ-
դի ըլլալը դիւցազնաբար կը ծանուցանէ
Ամիրճանեանց Պ, Տիգրանի մէկ գրքոյկին
սուտաճեղնութեամբ ՚ի լոյս ընծայուելուն
ծախքը շնորհելով (ըստ խոստովանութեան
հեղինակին) Մենք կրկին բարիք կը նըշա-
րենք այս պարագայիս մէջ, որուն անէ, տա-
ռապեալ ազգերնու շնորհող ձեռք մը և
գթալիր լանջ մը եւելցած տեսներնիս
իսկ թը Արեւելք ալ իր վերայ եղած խնամ-
քը անպտուղ չձգել սկսիլը . հետեւաբար
բաշալերութիւն :

ԽՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏՊԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆ
Ա . ՃԵՎԱՀԻՐՃԵԱՆ